
**СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ**

УДК 338.246.8(477):327.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2023-4-1>**Прушківська Е.В.**доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри міжнародних економічних відносин
Національного університету «Запорізька політехніка»**Козицька Г.В.**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Національного університету «Запорізька політехніка»**Белименко Ю.Ю.**магістрант
Національного університету «Запорізька політехніка»**Prushkivska Emiliia, Kozytska Galyna, Belymenko Yuriy**
"Zaporizhzhia Polytechnic" National University**АНАЛІЗ ЧИННИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ
В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ****ANALYSIS OF STATE ECONOMIC SECURITY FACTORS
IN THE CONDITIONS OF EXCESSIVE GLOBAL CONFLICTS**

У статті проаналізовано чинники економічної безпеки держави в умовах загострення глобальних конфліктів. Виокремлено рівнений підхід до економічної безпеки, який представлення її ієрархічної структури в такому вигляді: мегарівень – глобальна, міжнародна економічна безпека; макрорівень – економічна безпека національної економіки; мезорівень – економічна безпека регіону та галузі; мікрорівень – економічна безпека підприємства та домогосподарств. Розглянуто шестирівневу структуру економічної безпеки України. Визначено, що негативний вплив на економічну безпеку мають глобалізаційні чинники, серед яких: значний рівень технологічної диференціації; слабкість ресурсної бази; диспропорційність розвитку економік на світовому рівні; значний розрив між товарними та фінансовими ринками; зростання безробіття внаслідок структурних змін та нових поглядів на якість трудових ресурсів; поглиблення соціальних проблем; збільшення кількості та загострення існуючих збройних конфліктів; втрата національної ідентичності тощо.

Ключові слова: економічна безпека, глобальні конфлікти, чинники, загрози, державна політика, національна економіка.

The article is analyzed the factors of economic security of the state in the conditions of the exacerbation of global conflicts. A leveled approach to economic security is singled out, which presents its hierarchical structure in the following form: mega level – global, international economic security; macro level – economic security of the national economy; meso level – economic security of the region and industry; micro level – economic security of enterprises and households. The six-level structure of economic security of Ukraine is considered. It is proven that each level of economic security has the formation of appropriate conditions to guarantee the proper level of functioning and development of each component, which are determined by certain limit values and meet the specified criteria. It was determined that globalization factors have a negative impact on economic security, including: a significant level of technological differentiation; weakness of the resource base; the disproportionality of the development of economies at the world level; a significant gap between commodity and financial markets; the growth of unemployment due to structural changes and new views on the quality of labor resources; deepening of social problems; increase in the number and exacerbation of existing armed conflicts; loss of national identity, etc. In addition, the main threats to economic security in modern conditions are highlighted: aggravation of military conflicts; significant level of corruption; instability

of economic growth; a significant level of dependence of the national economy on the conjuncture of foreign markets; insignificant growth rates of the domestic market; low specific weight of products with a high share of added value; a significant share of the shadow economy. It is substantiated that the new model of economic security of Ukraine should take into account the actions of internal and external factors and be flexible from the point of view of space and time, that is, to face geopolitical and geoeconomic challenges. In addition, an effective model should consist of common conceptual foundations of global security and take into account the peculiarities of the national economy.

Key words: economic security, global conflicts, factors, threats, state policy, national economy.

Постановка проблеми. Реалії сьогодення демонструють, що вплив сучасних геополітичних та гео економічних трансформацій призводить до загострення існуючих або виникнення нових збройних конфліктів, які обумовлені різними причинами та можуть провокуватися різними учасниками, кожен з яких переслідує власні інтереси, що ускладнює або унеможлиблює пошук спільного рішення або попередження конфліктної ситуації. Незалежно від причин, характеру, учасників, збройні конфлікти завжди супроводжуються негативними наслідками для всіх сторін, навіть тих, хто не бере безпосередньої участі в ньому. Одним із таких наслідків є зниження рівня національної безпеки загалом та економічної зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу дослідженню різних аспектів економічної безпеки присвячені праці українських учених. Серед них можна виокремити: Губського Б.В. [1], Денисова А.І. [2], Варналія З.С. [3], Третяка В.В. [4], Тимошенко О.В. [5], Пастернак-Таранушенко Г.А. [6], Шлемка В.Т. [7], Жаліло Я.А. [8], Мунтіяна В.І. [9] тощо. Ключовими питання, які розглядають науковці є сутність, напрями та стратегія гарантування економічної безпеки країни.

Проте питання аналізу чинників економічної безпеки саме в умовах загострення глобальних конфліктів сьогодення необхідно більш ґрунтовно дослідити з точки зору вплив геополітичних та гео економічних трансформацій.

Метою дослідження є аналіз чинників економічної безпеки під впливом загострення глобальних конфліктів, котрі обумовлені сучасними геополітичними та гео економічними змінами.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі економічного розвитку спостерігається значне посилення впливу глобальних чинників на економічну безпеку держави. З одного боку, зазначене дозволяє зрозуміти слабкі сторони, а з іншого загрожує сталості розвитку країни.

Для національної економіки питання економічної безпеки постало особливо гостро внаслідок зовнішньої агресії. Зауважимо, що не виключенням є й інші країни, котрі відчувають вплив опосередковано. Адже, враховуючи

взаємопов'язаність економіки на світовому рівні, негативні тенденції, котрі виникають в одній країні за ланцюговою реакцією знаходять свій прояв у економіках інших держав. Серед негативних наслідків, котрі виникають у країнах і пов'язані з погіршенням рівня економічної безпеки, є падіння рівня і якості життя населення, макроекономічна нестабільність та галузева розбалансованість, диспропорційність розвитку, що безумовно віддзеркалюється на можливостях майбутнього економічного зростання. можна виокремити.

Враховуючи важливість розуміння дефініції «економічна безпека» на сучасному етапі розглянемо теоретичні підходи до її трактування. Адже в науковій літературі немає єдиної точки зору щодо трактування зазначеної категорії з погляду теоретичних та практичних досліджень.

Поняття «економічна безпека держави» було запроваджено президентом США Рузвельтом Ф., котрий ввів в обіг зазначеною дефініцію в період глобальної кризи. На думку Рузвельта Ф. економічна безпека являє собою комплекс певних умов, котрі гарантують забезпечення відповідного рівня добробуту та життєдіяльності на основі соціального захисту та рівня зайнятості зі стабільним доходом [3, с. 14].

Офіційно термін «економічна безпека» почали використовувати після прийняття резолюції Генеральної Асамблеї ООН про міжнародну економічну безпеку [4, с. 7].

Американські вчені Кеннана Дж. та Моргентау Х. розглядали економічну безпеку з точки зору посилення конкурентних переваг на світовому ринку, захист національних інтересів тощо.

Обґрунтування з точки зору гуманістичного підходу, запропонованого японським науковцем Окіта С. [4, с. 7] передбачає певний тип поведінки держави, орієнтований на створення сприятливих умов для імпорту, зміцнення національної валюти, сприятлива інвестиційна політика.

Поняття «економічна безпека» в Україні почали використовувати на початку 90-х років ХХ ст. [5, с. 393]. Поступово зазначена економічна категорія набувала актуальності та вагомості, що підтверджується реаліями сьо-

годення, коли роль економічної безпеки для України неможливо переоцінити.

Пастернак-Таранушенко Г. розглядав поняття «економічна безпека» перш за все через стабільне гарантування відповідного рівня життя та можливості розвитку населення в майбутньому [6, с. 29]. Тобто, «економічна безпека» визначається як економічний стан, який гарантує життєво важливі потреби країни в матеріальних благах в умовах внутрішніх та зовнішніх викликів політичних, економічних або екологічних викликів.

З точки зору стійкості до внутрішніх та зовнішніх загроз та можливості забезпечення нагальних потреб населення аналізують «економічну безпеку» науковці Шлемко В. та Бінько І. [7, с. 8].

Особливість дослідження «економічної безпеки Я. Жалілом є її поділ на певні рівні: перший – держава, другий – суб'єкт господарювання (підприємство) та третій – люди, індивіди. У якості критерію поділу дослідник використав різні рівні ієрархічної структури управління економічними процесами [8, с. 2]. Тобто вчений використав рівнений підхід, який був конкретизований в працях інших науковців, котрі виокремили рівні економічної безпеки по вертикалі (рис. 1).

Аналізуючи рівнений підхід (рис. 1), необхідно підкреслити, що в умовах збройних конфліктів, котрі виникають внаслідок сучасних геополітичних та гео економічних трансформацій, негативні наслідки мають прояв для всіх рівнів економічної безпеки без виключення. Питання полягає лише в тому, наскільки сильним є цей вплив. Адже сучасні конфлікти мають гібридний характер і є неоднозначними з точки зору інструментів впливу на той чи інший рівень економічної безпеки.

Зазначимо, що Україна має шестирівневу систему регулювання економічної безпеки (рис. 2).

Незважаючи на багаторівневу структуру, економічна безпека являє собою сукуп-

ність різних напрямів: демографія, екологія, ресурси, продовольство, інформація тощо. При цьому кожен рівень економічної безпеки має формування відповідних умов для гарантування належного рівня функціонування та розвитку кожної компоненти, котрі визначаються певними граничними значеннями та відповідають визначеним критеріям. Тобто об'єктивна необхідність економічної безпеки гарантувати належне функціонування та розвиток окремих складових національної економіки в умовах посилення ендегенних та екзогенних викликів.

Одним із визначальних чинників економічної безпеки є національні інтереси, які передбачають збалансований розвиток економіки, зростання рівня стійкості до внутрішніх та зовнішніх негативних викликів, підтримка належного рівня економічного розвитку та зростання тощо.

Негативний вплив на економічну безпеку мають глобалізаційні чинники, серед яких:

- значний рівень технологічної диференціації;
- слабкість ресурсної бази;
- диспропорційність розвитку економік на світовому рівні;
- значний розрив між товарними та фінансовими ринками;
- зростання безробіття внаслідок структурних змін та нових поглядів на якість трудових ресурсів;
- поглиблення соціальних проблем;
- збільшення кількості та загострення існуючих збройних конфліктів;
- втрата національної ідентичності тощо.

Глобалізаційні чинники належать до зовнішніх загроз. При цьому слід враховувати внутрішні чинники економічної безпеки, які несуть загрози для стабільного розвитку і створюють перешкоди в майбутньому. Серед них можна виокремити:

- недостатній рівень фінансування інноваційного розвитку;
- недорозвиненість інфраструктури;

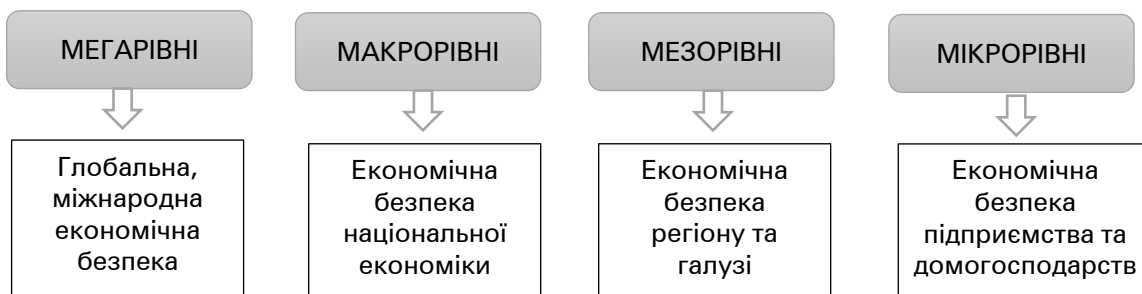
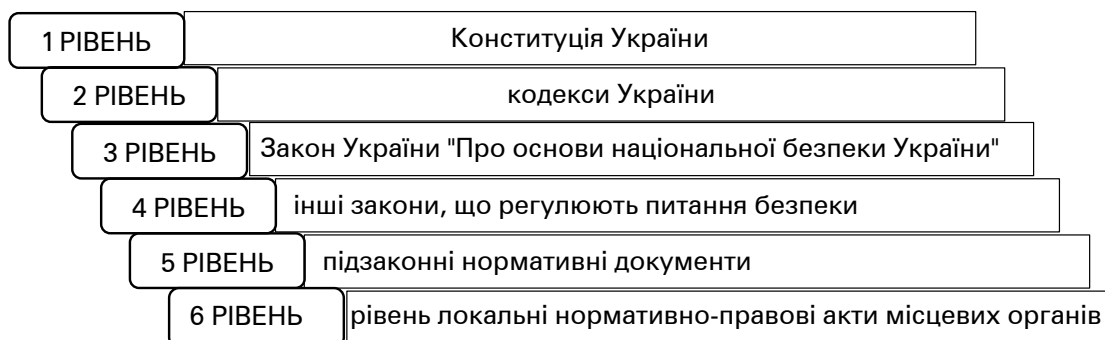

Рис. 1. Рівні економічної безпеки

Джерело: складено авторами на основі [11]

Рис. 2. Рівнева структура економічної безпеки в Україні

Джерело: складено авторами на основі [1]

- зниження експорту та зростання імпорту високотехнологічних товарів;
- недостатній рівень цифровізації інноваційної сфери;
- недосконалість податкової політики держави;
- уповільнений розвиток інноваційної діяльності.

Головними загрозами економічній безпеці в сучасних умовах є:

- загострення військових конфліктів;
- значний рівень корупції;
- нестійкість економічного зростання;
- значний рівень залежності національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків;
- незначні темпи зростання внутрішнього ринку;
- низька питома вага продукції з високою часткою доданої вартості;
- значна частка тіньової економіки.

Модель економічної безпеки світової економіки загалом та України зокрема потребує кардинальних змін. Реалії сьогодення довели неможливість гарантування належного рівня економічної безпеки в умовах військової агресії. Нова модель повинна враховувати дії внутрішніх та зовнішніх чинників та бути гнучкою з точки зору простору та часу, тобто протистояти геополітичним та гео економічним викликам. Крім того, ефективна модель повинна складатися із спільних концептуальних основ

загальносвітової безпеки та враховувати особливості національної економіки.

Висновки з проведеного дослідження. На основі проведеного аналізу, можна підсумувати, що економічна безпека, є багатоаспектною і комплексною економічною категорією. Враховуючи та узагальнюючи всі вищезазначені теоретичні аспекти економічної безпеки, необхідно підсумувати, що система управління економічною безпекою є складною за своєю ієрархічною структурою, але потребує вдосконалення з точки зору протистояння внутрішнім та зовнішнім загрозам, що потребує ефективного використання наявних потенційних можливостей, тобто соціального, економічного потенціалу та швидкого реагування на всі можливі небезпеки та загрози.

З урахування військової агресії, питання гарантування економічної безпеки є актуальними і потребують оперативного вирішення шляхом пошуку ефективних способів захисту економіки України і, безумовно побудова власної моделі економічної безпеки, яка б відповідала загальносвітовим принципам та враховувала національні особливості.

Напрямом подальших досліджень є аналіз позитивного зарубіжного досвіду щодо гарантування економічної безпеки та можливості врахування його при побудові національної моделі економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Губський В.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення : монографія. Київ : Укрархбудінформ, 2001. 122 с.
2. Денисов А.І. Економічна безпека держави: завдання господарсько-правового забезпечення. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2014. № 2 (17). С. 197–205.
3. Варналій З.С., Буркальцева Д.Д., Саенко О.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : монографія. Київ : ЗнанняУкраїни, 2011. 299 с.
4. Третяк В.В. Економічна безпека: сутність та умови формування. *Економіка і держава*. 2010. № 1. С. 6–8.

5. Тимошенко О.В. Економічна безпека у системі науки про економіку: основні наукові школи. *Економічний простір*. 2015. № 104. С. 5–19.
6. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави. Статистику процесу забезпечення. Київ : Кондор, 2002. 302 с.
7. Шлемко В.Т., Бінко І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. Київ : НІСД, 1997. 144 с.
8. Жаліло Я.А. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. Київ : Сатсанга, 2001. 224 с. URL: <http://old.niss.gov.ua/book/strateg/023.htm#a1> (дата звернення: 04.11.2023).
9. Мунтіян В.І. Економічна безпека України. Київ : КИИЦ, 1999. 463 с.

References:

1. Hubskeyi V.V. (2001). Ekonomichna bezpeka Ukrainy: metodolohiia vymiru, stan i stratehiia zabezpechennia [Economic security of Ukraine: measurement methodology, state and strategy of provision]. Kyiv : Ukrarkhbudinform, 122 p. [in Ukrainian]
2. Denysov A.I. (2014). Ekonomichna bezpeka derzhavy: zavdannia hospodarsko-pravovoho zabezpechennia [Economic security of the state: the task of economic and legal support]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*, no. 2 (17), pp. 197–205. [in Ukrainian]
3. Varnalii Z.S., Burkaltseva D.D., Saienko O.S. (2011). Ekonomichna bezpeka Ukrainy: problemy ta priorytety zmitsnennia [Economic security of Ukraine: problems and priorities of strengthening]. Kyiv : ZnanniaUkrainy, 299 p. [in Ukrainian]
4. Tretiak V.V. (2010). Ekonomichna bezpeka: sutnist ta umovy formuvannia [Economic security: essence and conditions of formation]. *Ekonomika i derzhava*, vol. 1, pp. 6–8. [in Ukrainian]
5. Tymoshenko O.V. (2015) Ekonomichna bezpeka u systemi nauky pro ekonomiku: osnovni naukovi shkoly [Economic security in the system of economic science: main scientific schools]. *Ekonomichniyi prostir*, vol. 104, pp. 5–19. [in Ukrainian]
6. Pasternak-Taranushenko H.A. (2002). Ekonomichna bezpeka derzhavy. Statyky protsesu zabezpechennia [Economic security of the state. Statics of the provisioning process]. Kyiv: Kondor, 302 p.
7. Shlemko V.T., Binko I.F. (1997). Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia [Economic security of Ukraine: essence and directions of provision]. Kyiv: NISD, 144 p. [in Ukrainian]
8. Zhalilo Ya.A. (2001). Stratehiia zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy. Priorytety ta problemy implementatsii. Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v konteksti dosvidu svitovoi spilnoty [Strategy for ensuring economic security of Ukraine. Implementation priorities and challenges. National security strategy of Ukraine in the context of the experience of the world community]. Kyiv: Satsanha, 224 p. Retrieved from: <http://old.niss.gov.ua/book/strateg/023.htm#a1> (accessed 14 November 2023).
9. Muntiiian V.I. (1999). Ekonomichna bezpeka Ukrainy [Economic security of Ukraine]. Kyiv : KYITs, 463 p. [in Ukrainian]